

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
M. BOBEK
της 15ης Σεπτεμβρίου 2016¹

Υπόθεση C-375/15

BAWAG PSK Bank für Arbeit und Wirtschaft und Österreichische Postsparkasse AG
κατά
Verein für Konsumenteninformation

[αίτηση του Oberster Gerichtshof (Ανώτατου Δικαστηρίου, Αυστρία) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προσέγγιση των νομοθεσιών — Οδηγία 2007/64/EK — Υπηρεσίες πληρωμών στην εσωτερική αγορά — Σύμβαση-πλαίσιο — Προηγούμενη γενική πληροφόρηση — Πληροφορίες σχετικά με τροποποιήσεις των συμβατικών όρων συμβάσεως-πλαισίου — Υποχρέωση παροχής των πληροφοριών σε ανθεκτικό στον χρόνο/σταθερό μέσο — Πληροφορίες οι οποίες “παρέχονται” ή “τίθενται στη διάθεση” του χρήστη — Διαβίβαση των πληροφοριών μέσω θυρίδας ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ιστοσελίδας ηλεκτρονικής τραπεζικής»

I – Εισαγωγή

1. Η οδηγία 2007/64/EK για τις υπηρεσίες πληρωμών στην εσωτερική αγορά² απαιτεί οι πληροφορίες για τροποποιήσεις σε σύμβαση-πλαίσιο να *παρέχονται* στον χρήστη των υπηρεσιών πληρωμών από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών σε έντυπο ή σε άλλο *ανθεκτικό στον χρόνο/σταθερό μέσο*.

2. Η BAWAG PSK Bank für Arbeit und Wirtschaft und Österreichische Postsparkasse AG (στο εξής: BAWAG) είναι τράπεζα η οποία δραστηριοποιείται στην Αυστρία. Παρέχει στους πελάτες της τη δυνατότητα συνάψεως συμβάσεων ηλεκτρονικής τραπεζικής. Στις συμβάσεις αυτές, η BAWAG συμπεριλαμβάνει έναν συμβατικό όρο σύμφωνα με τον οποίο «γνωστοποιήσεις των τροποποιήσεων» κοινοποιούνται στους πελάτες μέσω της εσωτερικής ηλεκτρονικής ταχυδρομικής θυρίδας του συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής της τράπεζας. Η Verein für Konsumenteninformation, μια ένωση καταναλωτών, εκτιμά ότι ο εν λόγω συμβατικός όρος δεν συνάδει με την υποχρέωση παροχής των πληροφοριών σε «ανθεκτικό στον χρόνο/σταθερό μέσο», η οποία προβλέπεται από την οδηγία 2007/64.

¹ — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

² — Οδηγία 2007/64/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Νοεμβρίου 2007, για τις υπηρεσίες πληρωμών στην εσωτερική αγορά, την τροποποίηση των οδηγιών 97/7/EK, 2002/65/EK, 2005/60/EK και 2006/48/EK, και την κατάργηση της οδηγίας 97/5/EK (ΕΕ 2007, L 319, σ. 1, στο εξής: οδηγία 2007/64). Η οδηγία 2007/64, από τις 13 Ιανουαρίου 2018, θα καταργηθεί και θα αντικατασταθεί από την οδηγία (ΕΕ) 2015/2366 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Νοεμβρίου 2015, σχετικά με υπηρεσίες πληρωμών στην εσωτερική αγορά, [με] την τροποποίηση των οδηγιών 2002/65/EK, 2009/110/EK και 2013/36/ΕΕ και του κανονισμού (ΕΕ) 1093/2010 και [με] την κατάργηση της οδηγίας 2007/64/EK (ΕΕ 2015, L 337, σ. 35).

3. Στην προκειμένη υπόθεση, το Δικαστήριο καλείται να αποσαφηνίσει αν πληροφορίες οι οποίες διαβιβάζονται μέσω θυρίδας ηλεκτρονικού ταχυδρομείου «παρέχονται» (ή, αντιθέτως, απλώς «τίθενται στη διάθεση [του χρήστη]») σε «ανθεκτικό στον χρόνο/σταθερό μέσο», υπό την έννοια της οδηγίας 2007/64. Σε γενικότερο πλαίσιο, το Δικαστήριο καλείται εκ νέου³ να εξισορροπήσει τις ελάχιστες απαιτήσεις ενημερώσεως και προστασίας των καταναλωτών με τις τεχνολογικές εξελίξεις οι οποίες αποτυπώνονται στη διαρκώς αυξανόμενη τάση που επικρατεί μεταξύ των οικονομικών φορέων (και, αναμφίβολα, τροφοδοτείται από τις επιθυμίες των καταναλωτών) να δημιουργούν διαδικτυακά περιβάλλοντα προκειμένου να επικοινωνούν με τους πελάτες τους χωρίς ανταλλαγή εγγράφων.

II – Νομικό πλαίσιο

A – Δίκαιο της Ένωσης

4. Η οδηγία 2007/64 θεσπίζει κανόνες για διαφανείς όρους και υποχρεώσεις ενημερώσεως στο πλαίσιο των υπηρεσιών πληρωμών⁴. Οι κανόνες αυτοί εξειδικεύουν τις υποχρεώσεις που υπέχουν οι πάροχοι υπηρεσιών πληρωμών όσον αφορά την παροχή πληροφοριών στους χρήστες των υπηρεσιών πληρωμών, οι οποίοι, κατά την αιτιολογική σκέψη 21, «[...] για να προβαίνουν σε ενημερωμένες επιλογές και να αναζητούν τις πιο συμφέρουσες υπηρεσίες στην αγορά της ΕΕ, θα πρέπει να λαμβάνουν σαφή πληροφόρηση στο ίδιο υψηλό επίπεδο».

5. Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 23 της οδηγίας 2007/64, οι ζητούμενες πληροφορίες θα πρέπει να είναι ανάλογες με τις ανάγκες των χρηστών και να γνωστοποιούνται με τυποποιημένο τρόπο. Ωστόσο, στην ίδια αιτιολογική σκέψη επισημαίνεται ότι οι απαιτήσεις πληροφορήσεως για μία μεμονωμένη πράξη πληρωμής θα πρέπει να είναι διαφορετικές από τις απαιτήσεις που ισχύουν στις περιπτώσεις συμβάσεως-πλαισίου (η οποία προβλέπει σειρά πράξεων πληρωμών). Η αιτιολογική σκέψη 24 αποσαφηνίζει τις απαιτήσεις εκ των προτέρων ενημερώσεως σχετικά με σύμβαση-πλαίσιο και παρέχει ερμηνευτικές κατευθύνσεις ως προς το τι συνιστά «ανθεκτικό στον χρόνο/σταθερό μέσο», παραθέτοντας παραδείγματα τέτοιου είδους μέσων. Η αιτιολογική σκέψη 25 διευκρινίζει τις απαιτήσεις πληροφορήσεως που ισχύουν όσον αφορά μεμονωμένες πράξεις πληρωμών σε αντίθεση προς τις περιπτώσεις συμβάσεως-πλαισίου, σημειώνοντας ότι δεν είναι απαραίτητο οι πληροφορίες να παρέχονται πάντοτε σε έντυπο ή σε άλλο ανθεκτικό στον χρόνο/σταθερό μέσο, εκτός και αν τούτο ζητηθεί από τον ίδιο τον καταναλωτή.

6. Η αιτιολογική σκέψη 27 της οδηγίας 2007/64 διακρίνει μεταξύ δύο τρόπων με τους οποίους μπορούν να δίδονται οι πληροφορίες από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών: «οι πληροφορίες θα πρέπει να δίδονται, δηλαδή να κοινοποιούνται όντως από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών την κατάλληλη στιγμή όπως απαιτείται από την παρούσα οδηγία χωρίς περαιτέρω όχληση εκ μέρους του χρήστη των υπηρεσιών πληρωμών ή θα πρέπει να δίδονται στον χρήστη των υπηρεσιών πληρωμών, αν ζητήσει πρόσθετη πληροφόρηση». Η ίδια αιτιολογική σκέψη αναφέρει περαιτέρω παραδείγματα περιπτώσεων στις οποίες οι πληροφορίες «τίθενται στη διάθεση [του χρήστη]» και ο καταναλωτής πρέπει να αναλάβει συγκεκριμένες πρωτοβουλίες προκειμένου να αποκτήσει πρόσβαση στις εν λόγω πληροφορίες.

3 — Βλ. απόφαση της 5ης Ιουλίου 2012, Content Services (C-49/11, EU:C:2012:419). Σχετικά με την ερμηνεία της φράσεως «[...] εγγράφως ή επί άλλου σταθερού μέσου» στο πλαίσιο του άρθρου 10 της οδηγίας 2008/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2008 για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της οδηγίας 87/102/ΕΟΚ του Συμβουλίου (ΕΕ 2008, L 133, σ. 66), βλ. προτάσεις της γενικής εισαγγελέα E. Sharpston στην υπόθεση Home Credit Slovakia (C-42/15, EU:C:2016:431). Το Δικαστήριο είχε επίσης την ευκαιρία να ερμηνεύσει, με την απόφαση της 21ης Μαΐου 2015, El Majdoub (C-322/14, EU:C:2015:334), το άρθρο 23, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 2001, L 12, σ. 1) (στο εξής: κανονισμός Βρυξέλλες I), το οποίο αναφέρεται σε «[κ]άθε διαβίβαση δια της ηλεκτρονικής οδού που επιτρέπει μεταγενέστερη πρόσβαση στο περιεχόμενο της συμφωνίας [...]».

4 — Βλ. άρθρο 1, παράγραφος 2, και αιτιολογική σκέψη 18.

7. Στο άρθρο 4 της οδηγίας 2007/64 παρατίθενται διάφοροι ορισμοί. Κατά το άρθρο 4, σημείο 12, ως «σύμβαση-πλαίσιο» νοείται η «[σ]ύμβαση υπηρεσιών πληρωμών που διέπει τη μελλοντική εκτέλεση ατομικών και διαδοχικών πράξεων πληρωμών και η οποία μπορεί να περιλαμβάνει την υποχρέωση και τους όρους σύστασης λογαριασμού πληρωμών». Σύμφωνα με το άρθρο 4, σημείο 25, ως «μέσο ανθεκτικό στο χρόνο» [στο εξής: σταθερό μέσο] νοείται «[κ]άθε μέσο που επιτρέπει στον χρήστη υπηρεσιών πληρωμών να αποθηκεύει τις πληροφορίες που του απευθύνονται προσωπικά ώστε μελλοντικά να έχει πρόσβαση στις πληροφορίες αυτές για το χρονικό διάστημα που απαιτείται, καθώς και την ακριβή αναπαραγωγή τους».

8. Ο τίτλος III της οδηγίας 2007/64, ο οποίος επιγράφεται «Διαφάνεια των όρων και απαιτήσεις ενημέρωσης που διέπουν τις υπηρεσίες πληρωμών», περιλαμβάνει, στο δεύτερο κεφάλαιό του, τις διατάξεις που τυγχάνουν εφαρμογής στις «μεμονωμένες πράξεις πληρωμής» (Άρθρα 35 έως 39). Στο τρίτο κεφάλαιο του ως άνω τίτλου περιλαμβάνονται οι διατάξεις που εφαρμόζονται στις περιπτώσεις «συμβάσεως-πλαisiού» (Άρθρα 40 έως 48).

9. Το άρθρο 41 της οδηγίας 2007/64, το οποίο αφορά την «προηγούμενη γενική ενημέρωση» και ισχύει για κάθε «σύμβαση-πλαίσιο», έχει ως ακολούθως:

«1. Τα κράτη μέλη απαιτούν από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών να παρέχει στον χρήστη των υπηρεσιών πληρωμών, σε εύθετο χρόνο πριν αυτός δεσμευθεί από σύμβαση-πλαίσιο ή προσφορά, τις πληροφορίες και τους όρους που αναφέρονται στο άρθρο 42, σε έντυπο ή σε άλλο ανθεκτικό στο χρόνο μέσο. Η διατύπωση των πληροφοριών και όρων πρέπει να είναι εύκολα κατανοητή, με σαφή και εύληπτη μορφή και σε επίσημη γλώσσα του κράτους μέλους στο οποίο παρέχεται η υπηρεσία πληρωμών ή σε οποιαδήποτε άλλη γλώσσα συμφωνήσουν τα μέρη.

[...]

10. Το άρθρο 44 της οδηγίας 2007/64 αφορά τις τροποποιήσεις των συμβατικών όρων συμβάσεως-πλαisiού. Σύμφωνα με το άρθρο 44, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, «[κ]άθε τροποποίηση της σύμβασης-πλαisiού καθώς και η ενημέρωση και οι όροι που προσδιορίζονται στο άρθρο 42 προτείνονται από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών με τον τρόπο που προβλέπεται στο άρθρο 41, παράγραφος 1 και τουλάχιστον δύο μήνες πριν από την ημερομηνία της προτεινόμενης έναρξης ισχύος». Κατά το άρθρο 44, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, «[ό]που συντρέχει η περίπτωση του άρθρου 42, παράγραφος 6, στοιχείο α', ο πάροχος υπηρεσιών πληρωμών πληροφορεί τον χρήστη υπηρεσιών πληρωμών ότι θα θεωρηθεί ότι έχει αποδεχθεί τις τροποποιήσεις αυτές αν δεν γνωστοποιήσει στον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών ότι δεν τις αποδέχεται πριν την προτεινόμενη ημερομηνία έναρξης ισχύος τους. Σε αυτήν την περίπτωση, ο πάροχος υπηρεσιών πληρωμών διευκρινίζει επίσης ότι ο χρήστης των υπηρεσιών πληρωμών έχει το δικαίωμα να καταγγείλει αμέσως τη σύμβαση-πλαίσιο και χωρίς επιβάρυνση πριν την ημερομηνία της προτεινόμενης εφαρμογής των αλλαγών.»

B – Αυστριακό δίκαιο

11. Η οδηγία 2007/64 μεταφέρθηκε στην αυστριακή έννομη τάξη με τον Bundesgesetz über die Erbringung von Zahlungsdiensten (νόμος σχετικά με τις υπηρεσίες πληρωμών, BGBl. 2009 I, αριθ. 66). Το άρθρο 26 του νόμου αυτού έχει ως ακολούθως:

«(1) Ο πάροχος υπηρεσιών πληρωμών οφείλει εντός ευθέτου χρόνου και πριν ο χρήστης υπηρεσιών πληρωμών δεσμευθεί μέσω της συνάψεως συμβάσεως ή προσφοράς συμβάσεως,

1. στην περίπτωση συμβάσεως-πλαisiού, σύμφωνα με το άρθρο 28, να κοινοποιεί τις πληροφορίες και τους συμβατικούς όρους στον χρήστη, είτε εγγράφως, είτε εφόσον συμφωνεί ο χρήστης, σε άλλο σταθερό μέσο, [...]

[...]».

12. Το άρθρο 29 του νόμου σχετικά με τις υπηρεσίες πληρωμών, το οποίο αφορά τις τροποποιήσεις συμβάσεως-πλαisiού, έχει ως εξής:

«(1) Ο πάροχος υπηρεσιών πληρωμών οφείλει

1. να προτείνει ενδεχόμενες τροποποιήσεις της συμβάσεως-πλαisiού στον χρήστη υπηρεσιών πληρωμών τουλάχιστον δύο μήνες πριν από την προτεινόμενη ημερομηνία ισχύος τους, κατά τον τρόπο που προβλέπεται στο άρθρο 26, παράγραφος 1, σημείο 1, και 26, παράγραφος 2, και
2. όταν έχει γίνει συμφωνία σύμφωνα με το άρθρο 28, παράγραφος 1, σημείο 6, στοιχείο a, να του επισημαίνει
 - (a) ότι η συναίνεση του χρήστη των υπηρεσιών πληρωμών στις τροποποιήσεις θα θεωρηθεί ότι έχει δοθεί εφόσον αυτός δεν ενημερώσει τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών ότι τις απορρίπτει πριν από τον προτεινόμενο χρόνο ενάρξεως ισχύος τους, και
 - (b) ότι ο χρήστης των υπηρεσιών πληρωμών διατηρεί το δικαίωμα λύσεως την συμβάσεως-πλαisiού άνευ καταγγελίας και χωρίς να υπέχει υποχρέωση αποζημίωσης, πριν από την έναρξη ισχύος των εν λόγω τροποποιήσεων.»

III – Η διαφορά της κύριας δίκης, τα προδικαστικά ερωτήματα και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

13. Για συμβάσεις που αφορούν την παροχή τραπεζικών υπηρεσιών στους πελάτες της, η BAWAG χρησιμοποιεί συμβάσεις γενικού περιεχομένου με τυποποιημένους συμβατικούς όρους και προϋποθέσεις. Ο επίδικος συμβατικός όρος αφορά, ειδικότερα, τη συμμετοχή των πελατών της BAWAG στο σύστημα ηλεκτρονικής τραπεζικής της τράπεζας. Αναφέρει δε τα εξής:

«Ειδοποιήσεις και δηλώσεις (ιδίως πληροφορίες σχετικά με τους λογαριασμούς, αντίγραφα κινήσεων τραπεζικών λογαριασμών και πιστωτικών καρτών, γνωστοποιήσεις τροποποιήσεων κ.λπ.) τις οποίες η τράπεζα οφείλει να διαβιβάζει ή να θέτει στη διάθεση των πελατών της, λαμβάνονται από αυτούς, εφόσον οι ίδιοι έχουν συμφωνήσει με το ισχύον σύστημα ηλεκτρονικής τραπεζικής, είτε ταχυδρομικώς είτε διά της ηλεκτρονικής οδού, με δυνατότητα τηλεφορτώσεως ή αναγνώσεως μέσω του σχετικού συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής της BAWAG P.S.K.».

14. Το επίμαχο σύστημα ηλεκτρονικής τραπεζικής, όπως περιγράφεται από το αιτούν δικαστήριο, λειτουργεί ως εξής: στο πλαίσιο του συστήματος αυτού, η BAWAG δημιουργεί για κάθε πελάτη της μια θυρίδα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Οι πελάτες αποκτούν πρόσβαση στη θυρίδα εφόσον συνδεθούν σε αυτήν μέσω της ιστοσελίδας ηλεκτρονικής τραπεζικής, εισάγοντας τον προσωπικό τους κωδικό. Στη συνέχεια, τα ηλεκτρονικά μηνύματα που τους αφορούν διαβιβάζονται από την τράπεζα σε αυτή την ηλεκτρονική θυρίδα. Δεν υπάρχει συμπληρωματική επικοινωνία, για παράδειγμα, μέσω μηνύματος στον προσωπικό ιδιωτικό λογαριασμό ηλεκτρονικής αλληλογραφίας του πελάτη, που να τον πληροφορεί ότι στη θυρίδα ηλεκτρονικής τραπεζικής του έχει αποσταλεί μήνυμα.

15. Στο πλαίσιο της υποθέσεως της κύριας δίκης, η Verein für Konsumenteninformation άσκησε αγωγή ζητώντας να απαγορευθεί στην BAWAG να περιλαμβάνει και να εφαρμόζει τον επίδικο συμβατικό όρο στις συμβάσεις που συνάπτει με τους πελάτες της. Η αγωγή αυτή έγινε δεκτή πρωτοδίκως και επικυρώθηκε κατ' έφεση. Ο επίδικος συμβατικός όρος θεωρήθηκε αντίθετος προς τις αναγκαστικού δικαίου διατάξεις του άρθρου 26, παράγραφος 1, σημείο 1, σε συνδυασμό με το

άρθρο 29, παράγραφος 1, σημείο 1, του νόμου σχετικά με τις υπηρεσίες πληρωμών. Η BAWAG άσκησε αίτηση αναιρέσεως ενώπιον του Oberster Gerichtshof (Ανωτάτου Δικαστηρίου της Αυστρίας). Στο πλαίσιο αυτό, το Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο) ανέστειλε τη διαδικασία και υπέβαλε τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 41, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 36, παράγραφος 1, της οδηγίας 2007/64/EK [...] την έννοια ότι μία πληροφορία (σε ηλεκτρονική μορφή), η οποία αποστέλλεται από την τράπεζα σε θυρίδα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του πελάτη στο πλαίσιο της ηλεκτρονικής τραπεζικής (e-banking) κατά τρόπο ώστε ο πελάτης μπορεί να έχει πρόσβαση στην πληροφορία αυτή συνδεδεμένος με την ιστοσελίδα ηλεκτρονικής τραπεζικής και κάνοντας κλικ πάνω σε αυτή, παρέχεται στον πελάτη σε σταθερό μέσο;

2) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα:

Έχει το άρθρο 41, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 36, παράγραφος 1, της [οδηγίας 2007/64], την έννοια ότι σε μια τέτοια περίπτωση

- α) η πληροφορία της τράπεζας διατίθεται, μεν, σε σταθερό μέσο, όμως δεν παρέχεται στον πελάτη, αλλά απλώς καθίσταται δυνατή η πρόσβαση του πελάτη σε αυτήν, ή
- β) πρόκειται για απλή παροχή δυνατότητας προσβάσεως στην πληροφορία χωρίς τη χρήση σταθερού μέσου;»

16. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως κατατέθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 15 Ιουλίου 2015. Η BAWAG, η Verein für Konsumenteninformation, η Ιταλική και η Πολωνική Κυβέρνηση καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέβαλαν γραπτές παρατηρήσεις. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η οποία διεξήχθη στις 30 Ιουνίου 2016, ανέπτυξαν προφορικώς τις παρατηρήσεις τους η Verein für Konsumenteninformation, η BAWAG και η Επιτροπή.

IV – Ανάλυση

A – Εισαγωγικές παρατηρήσεις

17. Πριν προχωρήσω στην ανάλυση της ουσίας των προδικαστικών ερωτημάτων του Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο), επιβάλλεται να γίνουν τρεις διευκρινίσεις.

1. Οι κρίσιμες διατάξεις της οδηγίας 2007/64

18. Πρώτον, μολονότι τα ερωτήματα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο αναφέρονται στο άρθρο 41, παράγραφος 1, της οδηγίας 2007/64 «σε συνδυασμό» με το άρθρο 36, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας, εντούτοις, μόνον η πρώτη από τις δύο διατάξεις συνδέεται άμεσα με την προκειμένη υπόθεση.

19. Από τα πληροφοριακά στοιχεία που περιλαμβάνονται στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως συνάγεται ότι, κατά τα φαινόμενα, ο επίδικος συμβατικός όρος περιλαμβάνεται σε σύμβαση παροχής υπηρεσιών ηλεκτρονικής τραπεζικής. Αυτή η σύμβαση ηλεκτρονικής τραπεζικής συνάπτεται ως συμπληρωματικό στοιχείο μιας συμβάσεως-πλαίσιου. Ως εκ τούτου, ο επίδικος συμβατικός όρος σχετίζεται με την παροχή πληροφοριών σε περίπτωση συμβάσεως-πλαίσιου. Κατά συνέπεια, το άρθρο 36, παράγραφος 1, της οδηγίας 2007/64, το οποίο αφορά αποκλειστικά και μόνο συναλλαγές μεμονωμένων πληρωμών, ήτοι συναλλαγές πληρωμών οι οποίες δεν καλύπτονται από σύμβαση-πλαίσιο, δεν έχει άμεση εφαρμογή στην προκειμένη υπόθεση.

20. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση, το άρθρο 36, παράγραφος 1, αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για τη συνολική συστηματική ερμηνεία της οδηγίας. Ρυθμίζει με ποιον τρόπο πρέπει να τίθενται στη διάθεση του χρήστη οι πληροφορίες σχετικά με συναλλαγές μεμονωμένων πληρωμών, κατ' αντιδιαστολή, όπως ορίζεται ρητώς, προς τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να παρέχονται οι πληροφορίες που αφορούν σύμβαση-πλαίσιο. Επομένως, η μνεία του άρθρου 36, παράγραφος 1, στα ερωτήματα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει να θεωρηθεί ότι αποσκοπεί στην ερμηνεία της σχέσεως μεταξύ των δύο αυτών διατάξεων, καθόσον παρατηρείται στην όλη οικονομία της οδηγίας ένας συσχετισμός ανάμεσα στις δύο διατάξεις της οι οποίες διέπουν την υποχρέωση ενημέρωσης –ήτοι, στο άρθρο 36 και στο άρθρο 41.

21. Δεύτερον, είναι σαφές ότι ο επίδικος συμβατικός όρος αναφέρεται –από την οπτική της οδηγίας 2007/64– σε ορισμένα πολύ διαφορετικά μεταξύ τους στοιχεία. Συγκεκριμένα, κάνει λόγο για «ειδοποιήσεις και δηλώσεις (ιδίως πληροφορίες σχετικά με τους λογαριασμούς, αντίγραφα κινήσεων τραπεζικών λογαριασμών και πιστωτικών καρτών, γνωστοποιήσεις τροποποιήσεων κ.λπ.) [...]». Όμως, όπως επιβεβαιώνουν τόσο οι γραπτές όσο και οι προφορικές παρατηρήσεις προς το Δικαστήριο, η προκειμένη υπόθεση αφορά στην πραγματικότητα μόνον το τελευταίο εξ αυτών των στοιχείων, δηλαδή τις «γνωστοποιήσεις τροποποιήσεων», οι οποίες είναι και οι μοναδικές που ενδέχεται να συνεπάγονται αλλαγές σε σύμβαση-πλαίσιο.

22. Η διάταξη της οδηγίας 2007/64 η οποία πραγματεύεται τις τροποποιήσεις σε σύμβαση-πλαίσιο είναι το άρθρο 44. Το άρθρο 44, παράγραφος 1, προβλέπει ότι «[κ]άθε τροποποίηση της σύμβασης-πλαισίου [...] προτείν[εται] από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών με τον τρόπο που προβλέπεται στο άρθρο 41, παράγραφος 1, [...]». Για τους λόγους αυτούς, καταλήγω στο συμπέρασμα ότι κρίσιμες εν προκειμένω είναι οι διατάξεις των άρθρων 41, παράγραφος 1, και 44, παράγραφος 1, της οδηγίας 2007/64.

2. Διατύπωση των υποβληθέντων ερωτημάτων

23. Από τη διατύπωση της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως στην προκειμένη υπόθεση συνάγεται ότι έχει ληφθεί ως δεδομένο ότι υπάρχει ένας σύνδεσμος μεταξύ του είδους του *υποστηρικτικού μέσου* που χρησιμοποιείται για την επικοινωνία και του *τρόπου* με τον οποίο κοινοποιούνται οι σχετικές πληροφορίες. Μήπως το γεγονός ότι υφίσταται σταθερό μέσο σημαίνει κατ' ανάγκη ότι οι σχετικές πληροφορίες «παρέχονται»; Αν οι πληροφορίες δεν κοινοποιούνται με τη χρήση σταθερού μέσου, τότε απλώς «τίθενται στη διάθεση» του χρήστη;

24. Κατά την άποψή μου, αυτά τα δύο στοιχεία –ήτοι, το είδος του υποστηρικτικού μέσου που χρησιμοποιείται για την επικοινωνία και ο τρόπος με τον οποίο κοινοποιούνται οι πληροφορίες– δεν ταυτίζονται. Το μέσο αποτελεί ξεχωριστό ζήτημα σε σχέση με τον τρόπο που δίδονται οι πληροφορίες.

25. Κανένα στοιχείο της οδηγίας 2007/64 δεν συνηγορεί υπέρ της απόψεως ότι πρέπει να συμβαδίζουν οπωσδήποτε το υποστηρικτικό μέσο που χρησιμοποιείται για την παροχή των πληροφοριών και ο τρόπος με τον οποίο διαβιβάζονται οι πληροφορίες αυτές. Αντιθέτως, από διάφορες αιτιολογικές σκέψεις της οδηγίας προκύπτει ότι πρόκειται περί δύο διαφορετικών ζητημάτων. Η αιτιολογική σκέψη 24 αναφέρει τι συνιστά «σταθερό μέσο» και παραθέτει παραδείγματα τέτοιων μέσων. Η αιτιολογική σκέψη 27 προσδιορίζει τους δύο τρόπους με τους οποίους δίδονται οι πληροφορίες σύμφωνα με την οδηγία (είτε «παρέχονται» είτε «τίθενται στη διάθεση [του χρήστη]»). Είναι επομένως πιθανόν, όπως καθίσταται σαφές από πλείονες ενδεικτικές διατάξεις της οδηγίας⁵, οι πληροφορίες, καίτοι περιλαμβάνονται σε «σταθερό μέσο», εντούτοις να μην «παρέχονται» πραγματικά στον καταναλωτή, αλλά απλώς να «τίθενται στη διάθεσή» του.

5 — Για παράδειγμα, το άρθρο 43 ορίζει ότι ο χρήστης υπηρεσιών πληρωμών έχει το δικαίωμα, κατόπιν αιτήματός του (συνεπώς, με πρωτοβουλία του πελάτη), να λαμβάνει τους συμβατικούς όρους «[...] σε έντυπη μορφή ή άλλο ανθεκτικό στο χρόνο μέσο».

26. Για τους λόγους αυτούς, τα δύο ερωτήματα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο μπορούν να απλοποιηθούν και να διατυπωθούν εκ νέου ως εξής: (1) Συνιστούν οι πληροφορίες που διαβιβάζονται σε θυρίδα συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής, πληροφορίες σε «σταθερό μέσο» και (2) «παρέχονται» αυτές οι πληροφορίες από την τράπεζα (ή, αντιθέτως, απλώς «τίθενται στη διάθεση» του χρήστη);

3. Τα πραγματικά περιστατικά όπως εκτέθηκαν από το εθνικό δικαστήριο

27. Το αιτούν δικαστήριο διαπίστωσε ότι, για τους σκοπούς της προκειμένης υποθέσεως, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι τα ηλεκτρονικά μηνύματα που παραδίδονται από την τράπεζα μέσω του συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής της στις ηλεκτρονικές θυρίδες των πελατών της δεν είναι δυνατό να τροποποιηθούν. Η τράπεζα δεν μπορεί να τα διαγράψει για χρονικό διάστημα το οποίο θεωρείται επαρκές για τους σκοπούς που εξυπηρετούν οι πληροφορίες. Οι πελάτες έχουν τη δυνατότητα να διαβάσουν τις πληροφορίες και να κάνουν αντίγραφο με τον ίδιο ακριβώς τρόπο (είτε ηλεκτρονικά είτε μέσω εκτυπώσεως). Τέλος, οι πελάτες διαχειρίζονται το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και μπορούν να διαγράψουν τα μηνύματα.

28. Ωστόσο, οι διαπιστώσεις αυτές αμφισβητούνται από τη Verein für Konsumenteninformation, η οποία υποστηρίζει ότι, με τον τρόπο αυτό, το αιτούν δικαστήριο έχει ήδη προβεί στον νομικό χαρακτηρισμό των πραγματικών περιστατικών.

29. Κατά πάγια νομολογία, η διαδικασία που προβλέπεται από το άρθρο 267 ΣΛΕΕ στηρίζεται σε σαφή διάκριση μεταξύ των λειτουργιών των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου. Η διαπίστωση και η εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της κύριας δίκης εμπίπτουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα του αιτούντος δικαστηρίου⁶.

30. Στην προκειμένη υπόθεση, το αιτούν δικαστήριο έχει ήδη διενεργήσει αρκούντως λεπτομερή εξέταση των χαρακτηριστικών των ηλεκτρονικών θυρίδων και του επίμαχου συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής. Ως εκ τούτου, σκοπός της ανάλυσεως που ακολουθεί στο τμήμα Β.1 των προτάσεών μου είναι να αποσαφηνιστεί το περιεχόμενο της έννοιας «σταθερό μέσο» στο πλαίσιο της οδηγίας 2007/64.

31. Οι παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο εγείρουν ζητήματα σχετικά με τις προϋποθέσεις τις οποίες θα πρέπει να πληρούν τα διαδικτυακά συστήματα επικοινωνίας προκειμένου να μπορούν να θεωρηθούν «σταθερά μέσα». Με αυτά τα δεδομένα κατά νου, καίτοι εναπόκειται στην αποκλειστική αρμοδιότητα του εθνικού δικαστή να αξιολογήσει, ως πραγματικά περιστατικά, τις τεχνικές προδιαγραφές του επίμαχου στην υπόθεση της κύριας δίκης συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής της BAWAG, εντούτοις, ορισμένα χρήσιμα κριτήρια μπορούν να συναχθούν από την ερμηνεία του ορισμού της έννοιας «σταθερό μέσο» στην οδηγία 2007/64.

6 — Βλ., για παράδειγμα, αποφάσεις της 18ης Φεβρουαρίου 2016, *Finanmadrid EFC* (C-49/14, EU:C:2016:98, σκέψη 27 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία) και της 3ης Σεπτεμβρίου 2015, *Costea* (C-110/14, EU:C:2015:538, σκέψη 13 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

B – Ανάλυση

1. Σταθερό μέσο

32. Οι ουσιαστικές απαιτήσεις οι οποίες θα πρέπει να πληρούνται προκειμένου ένα υποστηρικτικό μέσο ή μια συσκευή να θεωρηθεί ότι αποτελεί «σταθερό μέσο» περιέχονται στον ορισμό του άρθρου 4, σημείο 25, της οδηγίας 2007/64: (α) θα πρέπει να επιτρέπει την αποθήκευση των πληροφοριών που απευθύνονται προσωπικά στον πελάτη ώστε αυτός να έχει μελλοντικά πρόσβαση στις πληροφορίες για ικανό χρονικό διάστημα και (β) θα πρέπει να εγγυάται την ακριβή αναπαραγωγή των αποθηκευμένων πληροφοριών.

33. Τα ίδια αυτά στοιχεία ανευρίσκονται επίσης σε αρκετές άλλες πράξεις του δευτερογενούς δικαίου της Ένωσης στις οποίες γίνεται αναφορά στην έννοια «σταθερό μέσο». Η έννοια αυτή, η οποία καθιερώθηκε για πρώτη φορά με την οδηγία 97/7/ΕΚ στον τομέα των εξ αποστάσεως συμβάσεων⁷, παρέχει μια εναλλακτική λύση ως προς τη χρήση εγγράφων ως υλικών φορέων ή μέσων πληροφόρησης. Μολονότι η οδηγία 97/7 δεν όριζε το «σταθερό μέσο», το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι η έννοια πρέπει να ερμηνεύεται ομοιόμορφα κατά το δίκαιο της Ένωσης, στηριζόμενο στα στοιχεία του ορισμού που είχε δώσει ο νομοθέτης της Ένωσης για το «σταθερό μέσο» στο πλαίσιο άλλων νομοθετικών πράξεων⁸. Τα στοιχεία του προαναφερθέντος στο σημείο 32 ορισμού απαντούν και σε μεταγενέστερες πράξεις παραγώγου δικαίου⁹, καθώς και στις εκτελεστικές τους ρυθμίσεις¹⁰.

34. Τα επιμέρους στοιχεία που συνθέτουν τον ορισμό –ήτοι, η δυνατότητα αποθηκεύσεως και αναπαραγωγής– υπάρχουν και σε άλλες νομοθετικές πράξεις οι οποίες δεν αναφέρονται ρητώς στην έννοια «σταθερό μέσο», όπως η οδηγία 2000/31/ΕΚ για το ηλεκτρονικό εμπόριο¹¹.

7 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαΐου 1997, για την προστασία των καταναλωτών κατά τις εξ αποστάσεως συμβάσεις (ΕΕ 1997, L 144, σ. 19), η οποία καταργήθηκε από την οδηγία 2011/83/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2011, σχετικά με τα δικαιώματα των καταναλωτών, την τροποποίηση της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου και της οδηγίας 1999/44/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και την κατάργηση της οδηγίας 85/577/ΕΟΚ του Συμβουλίου και της οδηγίας 97/7/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕ 2011, L 304, σ. 64). Το άρθρο 5 της οδηγίας 97/7 προέβλεπε ότι ο καταναλωτής πρέπει να λαμβάνει έγγραφη επιβεβαίωση ή επιβεβαίωση με «άλλο μόνιμο υπόθεμα», που να τίθεται στη διάθεσή του και να του παρέχει πρόσβαση στις πληροφορίες στις οποίες αναφέρεται το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχεία α' έως στ', της ίδιας οδηγίας.

8 — Απόφαση της 5ης Ιουλίου 2012, Content Services (C-49/11, EU:C:2012:419, σκέψη 44). Το Δικαστήριο παρέπεμψε στο άρθρο 2, στοιχείο στ', της οδηγίας 2002/65/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Σεπτεμβρίου 2002, σχετικά με την εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών προς τους καταναλωτές και την τροποποίηση των οδηγιών 90/619/ΕΟΚ του Συμβουλίου, 97/7/ΕΚ και 98/27/ΕΚ 2002/65 (ΕΕ 2002, L 271, σ. 16)· στο άρθρο 2, σημείο 12, της οδηγίας 2002/92/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Δεκεμβρίου 2002, σχετικά με την ασφαλιστική διαμεσολάβηση (ΕΕ 2003, L 9, σ. 3)· στο άρθρο 3, στοιχείο ιγ', της οδηγίας 2008/48 και στο άρθρο 2, σημείο 10, της οδηγίας 2011/83.

9 — Βλ., για παράδειγμα, άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο η', της οδηγίας 2008/122/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Ιανουαρίου 2009, για την προστασία των καταναλωτών ως προς ορισμένες πτυχές των συμβάσεων χρονομεριστικής μίσθωσης, μακροπρόθεσμων προϊόντων διακοπών, μεταπώλησης και ανταλλαγής (ΕΕ 2009, L 33, σ. 10)· άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο ιγ', της οδηγίας 2009/65/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων σχετικά με ορισμένους οργανισμούς συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες (ΟΣΕΚΑ) (ΕΕ 2009, L 302, σ. 32)· άρθρο 2, σημείο 17, της οδηγίας 2014/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Ιουλίου 2014, για τη συγκρισιμότητα των τελών που συνδέονται με λογαριασμούς πληρωμών, την αλλαγή λογαριασμού πληρωμών και την πρόσβαση σε λογαριασμούς πληρωμών με βασικά χαρακτηριστικά (ΕΕ 2014, L 257, σ. 214)· άρθρο 4, παράγραφος 1, σημείο 62, της οδηγίας 2014/65/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαΐου 2014, για τις αγορές χρηματοπιστωτικών μέσων και την τροποποίηση της οδηγίας 2002/92/ΕΚ και της οδηγίας 2011/61/ΕΕ (ΕΕ 2014, L 173, σ. 349)· άρθρο 2, παράγραφος 1, σημείο 18, της οδηγίας (ΕΕ) 2016/97 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Ιανουαρίου 2016, σχετικά με τη διανομή ασφαλιστικών προϊόντων (αναδιατύπωση) (ΕΕ 2016, L 26, σ. 19).

10 — Βλ., για παράδειγμα, άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας 2006/73/ΕΚ της Επιτροπής, της 10ης Αυγούστου 2006, για την εφαρμογή της οδηγίας 2004/39/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, όσον αφορά τις οργανωτικές απαιτήσεις και τους όρους λειτουργίας των επιχειρήσεων επενδύσεων, καθώς και τους ορισμούς που ισχύουν για τους σκοπούς της εν λόγω οδηγίας (ΕΕ 2006, L 241, σ. 26).

11 — Οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2000, για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά («οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο») (ΕΕ 2000, L 178, σ. 1), της οποίας το άρθρο 10, παράγραφος 3, προβλέπει ότι «[σ]υμβατικοί όροι και γενικοί όροι που προβλέπονται για τον αποδέκτη πρέπει να διατίθενται κατά τρόπο επιτρέποντα την αποθήκευση και την αναπαραγωγή τους».

α) Σταθερά μέσα και διαδίκτυο

35. Η σύλληψη της έννοιας «σταθερό μέσο» και τα στοιχεία του ορισμού του υποδηλώνουν την πρόθεση του νομοθέτη της Ένωσης να συμβιβάσει τη σύγκρουση μεταξύ, αφενός, (i) της ανάγκης προσαρμογής στην τεχνολογική εξέλιξη η οποία κατέστησε τις εμπορικές συναλλαγές πιο ευέλικτες μέσω του διαδικτύου και των λοιπών μέσων ηλεκτρονικής επικοινωνίας και, αφετέρου, (ii) της προστασίας των δικαιωμάτων των καταναλωτών μέσω της ενημερώσεώς τους. Εξομοιώνοντας, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, την έντυπη μορφή με άλλα «σταθερά μέσα», η νομοθεσία της Ένωσης αναγνωρίζει τόσο ότι η τεχνολογία εξελίσσεται όσο και ότι το οικονομικό συμφέρον πελατών και παρόχων υπηρεσιών επιτάσσει τη σταδιακή εγκατάλειψη της έντυπης μορφής.

36. Παράλληλα ωστόσο, τα στοιχεία του ορισμού του «σταθερού μέσου» –δηλαδή, η δυνατότητα αποθηκεύσεως και αναπαραγωγής– αποσκοπούν στην προστασία των καταναλωτών ως του πλέον αδύναμου μέρους της συμβατικής σχέσεως, απαγορεύοντας, αφενός, να διαβιβάζονται οι πληροφορίες σε αυτούς κατά τρόπο εφήμερο¹² και, αφετέρου, να τροποποιούνται μονομερώς από τους παρόχους των υπηρεσιών. Όπως το έθεσε ο γενικός εισαγγελέας P. Mengozzi, τα χαρακτηριστικά αυτά καταδεικνύουν ότι «[...] οι πληροφορίες τίθενται υπό τον έλεγχο του πελάτη και όχι πλέον εκείνου που τις παρέχει»¹³.

37. Παρά τη σχετική σαφήνεια του ορισμού της έννοιας «σταθερό μέσο», το ζήτημα εν προκειμένω είναι κατά πόσον μηνύματα που διαβιβάζονται μέσω θυρίδας συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής συνάδουν με τα χαρακτηριστικά των «σταθερών μέσων», όπως αυτά προεκτέθηκαν στο σημείο 32 των προτάσεών μου.

38. Η Verein für Konsumenteninformation εκκινεί από την άποψη ότι η ηλεκτρονική αλληλογραφία και οι ιστοσελίδες στο διαδίκτυο δεν μπορούν να θεωρηθούν «σταθερά μέσα», καθόσον δεν συνιστούν εργαλεία αποθηκεύσεως με φυσική υπόσταση.

39. Κατά τη γνώμη μου, το επιχείρημα αυτό δεν μπορεί να γίνει δεκτό.

40. Έχει πλέον καταστεί σαφές ότι η έννοια «σταθερό μέσο» ορίζεται κατά τρόπο ευέλικτο. Το Δικαστήριο την έχει ερμηνεύσει ως «λειτουργικά ισοδύναμη» με την έντυπη μορφή¹⁴, απαλλάσσοντας την, ως εκ τούτου, από οποιαδήποτε προκαθορισμένη ιδέα ως προς την υλική μορφή την οποία θα πρέπει να λαμβάνουν οι σχετικές πληροφορίες.

41. Εξάλλου, η αναφορά του άρθρου 4, σημείο 25, της οδηγίας 2007/64 σε «κάθε μέσο» επιβεβαιώνει ότι το «σταθερό μέσο» ορίζεται υπό ευρεία έννοια, η οποία δεν αποκλείει εκ των προτέρων άλλους πιθανούς τρόπους επικοινωνίας.

42. Συνεπώς, η έννοια «σταθερό μέσο» είναι ανεξάρτητη από τη φυσική δομή ή τα τεχνικά χαρακτηριστικά του εργαλείου ή του υποστηρικτικού μέσου. Αντιθέτως, συνδέεται με τα *λειτουργικά* χαρακτηριστικά του, χάρη στα οποία πληροί τις απαιτήσεις σχετικά με τη δυνατότητα αποθηκεύσεως και ακριβούς αναπαραγωγής, υπό την έννοια του άρθρου 4, σημείο 25, της οδηγίας. Επομένως, στον βαθμό που αυτές οι προϋποθέσεις πληρούνται, η πραγματική μορφή ή το σχήμα του «σταθερού μέσου» ενδέχεται να διαφοροποιούνται ανάλογα με την εξέλιξη των τεχνικών δυνατοτήτων προϊόντος του χρόνου.

12 — Βλ., κατ' αναλογία, προτάσεις της γενικής εισαγγελέα E. Sharpston στην υπόθεση Home Credit Slovakia (C 42/15, EU:C:2016:431, σημείο 24).

13 — Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα P. Mengozzi στην υπόθεση Content Services (C-49/11, EU:C:2012:126, σημείο 42).

14 — Απόφαση της 5ης Ιουλίου 2012, Content Services (C-49/11, EU:C:2012:419, σκέψεις 40 και 42).

43. Ομολογουμένως, η εξέλιξη της νομοθεσίας της Ένωσης μαρτυρεί κάποια αβεβαιότητα σε σχέση με την αντιμετώπιση του ζητήματος κατά πόσον η επικοινωνία η οποία βασίζεται στο διαδίκτυο δύναται να πληροί τις προϋποθέσεις που ισχύουν για τα «σταθερά μέσα». Πράγματι, τόσο η αιτιολογική σκέψη 20 της οδηγίας 2002/65 όσο και το άρθρο 2, σημείο 12, της οδηγίας 2002/92 αποκαλύπτουν μια επιφυλακτικότητα ως προς το διαδίκτυο, στο μέτρο που διευκρινίζουν ότι οι ιστοσελίδες δεν καλύπτονται από την έννοια «σταθερό μέσο», εκτός και αν πληρούν τα κριτήρια του σχετικού ορισμού.

44. Ωστόσο, η αιτιολογική σκέψη 23 της οδηγίας 2011/83 συμπεριλαμβάνει στα παραδείγματα σταθερών μέσων τα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Επιπλέον, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η οδηγία 2007/64 ανέστρεψε την επιφυλακτική προσέγγιση που επιφυλασσόταν στις ιστοσελίδες του διαδικτύου. Στην αιτιολογική σκέψη 24 ως άνω οδηγίας απαριθμούνται πλέον ρητώς, ως παράδειγμα «σταθερών μέσων», διαδικτυακές ιστοσελίδες οι οποίες «[...] είναι προσιτές κατά τρόπο που να επιτρέπει τη μελλοντική πρόσβαση στις αποθηκευμένες πληροφορίες για χρονικό διάστημα κατάλληλο για την πληροφόρηση και εφόσον επιτρέπουν την ακριβή αναπαραγωγή των αποθηκευμένων πληροφοριών».

45. Τέλος, ο χαρακτηρισμός μιας ιστοσελίδας του διαδικτύου ως «σταθερού μέσου» ανάλογα με τα λειτουργικά χαρακτηριστικά της επιβεβαιώθηκε επίσης από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών (στο εξής: Δικαστήριο της ΕΖΕΣ) με την απόφαση *Inconsult Anstalt κατά Finanzmarktaufsicht*¹⁵, στο πλαίσιο υποθέσεως σχετικά με την ερμηνεία της έννοιας «σταθερό μέσο» κατά την οδηγία 2002/92. Στην υπόθεση εκείνη, το Δικαστήριο της ΕΖΕΣ έκρινε ότι, καίτοι οι «κλασικές» ιστοσελίδες δεν πληρούν τις προϋποθέσεις ώστε να θεωρούνται «σταθερά μέσα»¹⁶, εντούτοις, «προηγμένες» ιστοσελίδες μπορεί να γίνει δεκτό ότι αποτελούν «σταθερά μέσα», υπό τον όρο ότι πληρούν τις απαιτήσεις που προβλέπει ο ισχύων ορισμός¹⁷.

46. Ως εκ τούτου, στο σημείο αυτό θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι επικοινωνιακά συστήματα που βασίζονται στο διαδίκτυο δεν αποκλείονται, αυτά καθ' εαυτά, από το πεδίο της έννοιας «σταθερό μέσο». Προκειμένου όμως να ισχύει κάτι τέτοιο, τα χαρακτηριστικά τους και η λειτουργία τους θα πρέπει να συνάδουν με τις προεκτεθείσες στο σημείο 32 των προτάσεών μου απαιτήσεις, τις οποίες επιβάλλει το άρθρο 4, σημείο 25, της οδηγίας 2007/64.

β) Η «θυρίδα συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής» ως σταθερό μέσο

47. Τόσο η BAWAG όσο και η Επιτροπή υποστηρίζουν ότι, βάσει των πληροφοριών που περιέχει η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, η επίδικη θυρίδα ηλεκτρονικής τραπεζικής πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 4, σημείο 25, της οδηγίας.

48. Αντιθέτως, η Verein für Konsumenteninformation αντιτείνει ότι το επίμαχο στην υπόθεση της κύριας δίκης σύστημα ηλεκτρονικής τραπεζικής δεν πληροί τις προαναφερθείσες απαιτήσεις, καθόσον η ίδια η BAWAG είναι αυτή που διαχειρίζεται τον εξυπηρετητή (server) στον οποίο φιλοξενείται η θυρίδα. Ως εκ τούτου, δεν είναι δυνατό να διασφαλιστεί ότι οι πληροφορίες που περιέχονται στη θυρίδα θα παραμείνουν αμετάβλητες. Επιπλέον, ο πάροχος της υπηρεσίας έχει τη δυνατότητα να απαγορεύσει την πρόσβαση στους χρήστες. Στο ίδιο πνεύμα, η Πολωνική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι τα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και τα μηνύματα που διαβιβάζονται μέσω του συστήματος

15 — Απόφαση του Δικαστηρίου της ΕΖΕΣ της 27ης Ιανουαρίου 2010 (E-4/09, EFTA Court Report 2010, σ. 86).

16 — Στη σκέψη 63 της αποφάσεώς του της 27ης Ιανουαρίου 2010, *Inconsult Anstalt κατά Finanzmarktaufsicht* (E-4/09, EFTA Court Report 2010, σ. 86), το Δικαστήριο της ΕΖΕΣ έκρινε ότι μια «συνήθης ιστοσελίδα» –η οποία λειτουργεί ως δυναμικός ηλεκτρονικός υποδοχέας ή πύλη παροχής πληροφοριών που, κατά κανόνα, μπορούν να τροποποιηθούν ανεξέλεγκτα από τον διαχειριστή της ιστοσελίδας– δεν ικανοποιεί τις απαιτήσεις σε σχέση με την ακριβή αναπαραγωγή και, ως εκ τούτου, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστά σταθερό μέσο.

17 — Η διάκριση αυτή γίνεται και στην έκθεση της ομάδας εμπειρογνομόνων των ευρωπαϊκών αγορών κινητών αξιών (ESME) του 2007, «On durable medium- Distance Marketing Directive and Markets in Financial Instruments Directive», διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://ec.europa.eu/finance/securities/docs/esme/durable_medium_en.pdf.

ηλεκτρονικής τραπεζικής είναι δύο διαφορετικά μεταξύ τους πράγματα, καθόσον τα τελευταία δίνουν γενικώς στον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών τη δυνατότητα να τα τροποποιήσει μονομερώς ή να απαγορεύσει την πρόσβαση σε αυτά, ιδίως μετά τη λύση μιας συμβάσεως και, συνεπώς, δεν υπάρχουν εγγυήσεις για την ακριβή αναπαραγωγή των σχετικών πληροφοριών.

49. Κατά την άποψή μου, το ζήτημα αν μια θυρίδα ηλεκτρονικής τραπεζικής μπορεί να θεωρηθεί «σταθερό μέσο», ή όχι, εξαρτάται από το κατά πόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 4, σημείο 25, της οδηγίας 2007/64 και εναπόκειται στην κρίση του εθνικού δικαστή, υπό το πρίσμα των ερμηνευτικών κριτηρίων που έχει θέσει το Δικαστήριο.

50. Η απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Content Services έχει περιορισμένη χρησιμότητα για τις ανάγκες της προκειμένης υποθέσεως. Στην υπόθεση εκείνη, στο πλαίσιο της οδηγίας 97/7, το Δικαστήριο έκρινε ότι πληροφορίες οι οποίες κοινοποιούνταν στους καταναλωτές μόνο μέσω ενός υπερσυνδέσμου σε ιστοσελίδα δεν έπρεπε να θεωρηθούν «σταθερό μέσο» κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/7¹⁸. Πάντως, το Δικαστήριο δεν είχε αφορμή να εξετάσει την περίπτωση ιστοσελίδας που διασφαλίζει ότι ο καταναλωτής θα μπορεί να αποθηκεύει τις σχετικές πληροφορίες, να έχει πρόσβαση σε αυτές αλλά και να προβαίνει στην αναπαραγωγή τους¹⁹. Ωστόσο, ακριβώς η περίπτωση αυτή εξετάστηκε από το Δικαστήριο της ΕΖΕΣ στην υπόθεση Inconsult Anstalt κατά Finanzmarktaufsicht²⁰.

51. Συντασσόμενος και εγώ με την προσέγγιση την οποία ακολούθησε το Δικαστήριο της ΕΖΕΣ στην υπόθεση Inconsult Anstalt κατά Finanzmarktaufsicht, φρονώ ότι ορισμένα διαφορετικά είδη τεχνικών συστημάτων, όπως τα συστήματα αλληλογραφίας μέσω διαδικτύου, μπορούν, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά και τις λειτουργίες τους, να πληρούν τις απαιτήσεις που ισχύουν για τα «σταθερά μέσα».

52. Χωρίς να επιθυμώ να αναφέρω εξαντλητικά ή να περιορίσω το εύρος των υφιστάμενων ή των πιθανών τεχνικών συστημάτων που θα μπορούσαν να πληρούν τις επιβαλλόμενες από το άρθρο 4, σημείο 25, της οδηγίας 2007/64 απαιτήσεις, εκτιμώ ότι οι θυρίδες ηλεκτρονικής αλληλογραφίας συστημάτων ηλεκτρονικής τραπεζικής θα μπορούσαν να θεωρηθούν «σταθερά μέσα» σε δύο υποθετικές περιπτώσεις²¹. Πρώτον, η θυρίδα ηλεκτρονικής τραπεζικής μπορεί να θεωρηθεί ότι πληροί, αυτή καθ' εαυτήν τις προϋποθέσεις που ισχύουν για τα «σταθερά μέσα». Δεύτερον, ένα τέτοιο σύστημα μπορεί να γίνει δεκτό ότι αποτελεί δίαυλο μεταδόσεως ηλεκτρονικών εγγράφων, τα οποία, εφόσον παρέχονται υπό την κατάλληλη μορφή, μπορούν, τα ίδια, να συνιστούν «σταθερά μέσα». Το βασικό ερώτημα που τίθεται σε αμφότερες τις περιπτώσεις είναι, αφενός, αν οι πληροφορίες μπορούν να αποθηκευθούν για ικανό χρονικό διάστημα και, αφετέρου, αν διασφαλίζεται η ακριβής αναπαραγωγή τους. Ωστόσο, και στις δύο υποθετικές περιπτώσεις, η ύπαρξη «θυρίδας» προϋποθέτει την ύπαρξη ενός ασφαλούς, ανεξάρτητου αποθηκευτικού χώρου στον οποίο οι χρήστες μπορούν να έχουν πρόσβαση εισάγοντας όνομα και κωδικό χρήστη.

53. Στην πρώτη υποθετική περίπτωση, μια θυρίδα ηλεκτρονικής τραπεζικής αποτελεί σύστημα το οποίο, αφενός, επιτρέπει στους παρόχους υπηρεσιών πληρωμών να διαβιβάζουν πληροφορίες και, αφετέρου, δίνει τη δυνατότητα στους χρήστες υπηρεσιών πληρωμών να αποθηκεύουν και να αναπαράγουν αυτές τις πληροφορίες. Ωστόσο, στην περίπτωση αυτή, οι διακριτές λειτουργίες της θυρίδας, αφενός, ως «σταθερού μέσου» και, αφετέρου, ως «εργαλείου αποθηκεύσεως», σε μεγάλο βαθμό, επικαλύπτονται.

18 — Απόφαση της 5ης Ιουλίου 2012, Content Services (C 49/11, EU:C:2012:419, σκέψη 51).

19 — Απόφαση της 5ης Ιουλίου 2012, Content Services (C 49/11, EU:C:2012:419, σκέψη 46).

20 — Απόφαση του Δικαστηρίου της ΕΖΕΣ της 27ης Ιανουαρίου 2010 (E-4/09, EFTA Court Report 2010, σ. 86).

21 — Στην απόφαση του Δικαστηρίου της ΕΖΕΣ της 27ης Ιανουαρίου 2010 (E-4/09, EFTA Court Report 2010, σ. 86), οι δύο αυτές υποθετικές περιπτώσεις διατυπώθηκαν στο πλαίσιο των ιστοσελίδων, γενικότερα. Βλ. σκέψη 64 επ. της εν λόγω αποφάσεως.

54. Όσον αφορά την απαίτηση να παρέχεται δυνατότητα αποθηκείσεως, οι πληροφορίες θα πρέπει να μπορούν να είναι προσβάσιμες για χρονικό διάστημα ικανό να εξυπηρετήσει τους σκοπούς για τους οποίους δίδονται, δηλαδή για όσο χρόνο απαιτείται ώστε ο χρήστης των υπηρεσιών πληρωμών να προστατεύει τα συμφέροντά του έναντι του παρόχου των υπηρεσιών πληρωμών²². Ως εκ τούτου, η περίοδος κατά την οποία οι πληροφορίες παραμένουν διαθέσιμες ενδέχεται να ποικίλλει ανάλογα με το περιεχόμενό τους και με τα συμβατικά δικαιώματα και τις συμβατικές υποχρεώσεις που επηρεάζονται από τις πληροφορίες²³. Όσον αφορά τις τροποποιήσεις των συμβατικών όρων μιας συμβάσεως-πλαισίου, η πρόσβαση στις πληροφορίες θα πρέπει να εξακολουθεί να παρέχεται ακόμη και μετά το κλείσιμο του λογαριασμού ή τη λύση της συμβάσεως, προκειμένου να μπορεί ο χρήστης των υπηρεσιών πληρωμών να γνωρίζει τα συμβατικά του δικαιώματα και, εφόσον το κρίνει απαραίτητο, να ζητήσει αποζημίωση.

55. Μετά την εξέταση του ζητήματος της δυνατότητας αποθηκείσεως των πληροφοριών για ικανό χρονικό διάστημα, θα πρέπει επίσης να εξεταστεί αν πληρούται η απαίτηση «ακριβούς αναπαραγωγής». Ακριβής αναπαραγωγή σημαίνει ότι, από τεχνικής απόψεως, θα πρέπει να είναι αδύνατον για τον πάροχο των υπηρεσιών πληρωμών να τροποποιήσει μονομερώς ή να διαγράψει πληροφορίες άπαξ αυτές διαβιβαστούν στον χρήστη²⁴. Κατά συνέπεια, μια ηλεκτρονική θυρίδα την οποία φιλοξενεί και διαχειρίζεται ο πάροχος των υπηρεσιών πληρωμών είναι σχεδόν απίθανο να πληροί την απαίτηση διασφάλισης της «ακριβούς αναπαραγωγής», δεδομένου ότι, τεχνικώς, βρίσκεται υπό τον έλεγχό του.

56. Παρά την πολυπλοκότητα που χαρακτηρίζει εκ πρώτης όψεως τις νέες τεχνολογίες, το βασικό ζήτημα παραμένει εξαιρετικά απλό: ο σκοπός ο οποίος διαπνέει τη νομοθεσία σχετικά με την ενημέρωση των καταναλωτών ως προς την κατάρτιση και τις μεταγενέστερες τροποποιήσεις των συμβάσεών τους είναι να ενημερώνονται αυτοί με ορισμένο τρόπο και να έχουν τη δυνατότητα διατηρήσεως των πληροφοριών υπό ασφαλή μορφή προκειμένου, ενδεχομένως, να τις χρησιμοποιήσουν μελλοντικά για αποδεικτικούς σκοπούς. Ακόμη και χωρίς να λαμβάνεται ως δεδομένη η κακόπιστη συμπεριφορά εκ μέρους ενός των συμβαλλομένων, μια «θυρίδα» η οποία βρίσκεται υπό τον έλεγχο του παρόχου των υπηρεσιών δεν μπορεί, εξ ορισμού, να διασφαλίσει ότι οι καταναλωτές θα έχουν τη δυνατότητα να διατηρήσουν, σε ασφαλή μορφή για ενδεχόμενη μελλοντική παραπομπή ή χρήση, τις πληροφορίες που διαβιβάζονται εκεί. Για να γίνει ένας παραλληλισμός με την «προ-εικονική» εποχή, μια τέτοιου είδους θυρίδα θα ομοίαζε με μια κατάσταση όπου οι πελάτες θα λάμβαναν τις συμβάσεις τους με την τράπεζα σε έντυπη μορφή, πλην όμως όλα αυτά τα συμβατικά έγγραφα θα έπρεπε, υποχρεωτικώς, να αποθηκεύονται σε αρχείο εντός της ίδιας της τράπεζας. Παρά το γεγονός ότι το χαρτί είναι αρκετά σταθερό μέσο, οι πληροφορίες που θα περιλαμβάνονταν σε εκείνα τα αρχειοθετημένα συμβατικά έγγραφα δεν θα μπορούσαν, από την οπτική του πελάτη, ούτε να χαρακτηριστούν ως «προσβάσιμες για μελλοντική χρήση» ούτε να θεωρηθούν ότι επιτρέπουν την «ακριβή αναπαραγωγή» τους υπό την έννοια του άρθρου 4, σημείο 25, της οδηγίας 2007/64.

57. Ωστόσο, υπάρχει και δεύτερη υποθετική περίπτωση, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω. Στην πρώτη υποθετική περίπτωση, και σχεδόν στο σύνολο των παρατηρήσεων που υποβλήθηκαν στο πλαίσιο της προκειμένης υποθέσεως, η συζήτηση επικεντρώνεται στο ζήτημα αν, αυτή καθ' εαυτήν η θυρίδα μπορεί να θεωρηθεί «σταθερό μέσο». Όμως, η επικέντρωση του ενδιαφέροντος στο συγκεκριμένο σημείο μπορεί να είναι αποπροσανατολιστική. Μια θυρίδα νοείται και ως πύλη για την παροχή πληροφοριών. Σε αυτή την υποθετική περίπτωση, η θυρίδα δεν λογίζεται ως υποστηρικτικό μέσο για τις πληροφορίες. Με άλλα λόγια, η θυρίδα ενός συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής θα μπορούσε να γίνει δεκτό ότι αποτελεί την «πύλη» μέσω της οποίας οι κρίσιμες πληροφορίες διαβιβάζονται υπό τη μορφή ηλεκτρονικών εγγράφων. Αν γίνει δεκτή αυτή η άποψη, τότε το βασικό ερώτημα δεν είναι πλέον «ποιες πρέπει να είναι οι τεχνικές παράμετροι της θυρίδας», αλλά «πώς είναι τα μεμονωμένα μηνύματα που αποστέλλονται μέσω αυτής της θυρίδας»;

22 — Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση του Δικαστηρίου της ΕΖΕΣ της 27ης Ιανουαρίου 2010 (E-4/09, EFTA Court Report 2010, σ. 86, σκέψη 44).

23 — Όπ.π.

24 — Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση του Δικαστηρίου της ΕΖΕΣ της 27ης Ιανουαρίου 2010 (E-4/09, EFTA Court Report 2010, σ. 86, σκέψη 66).

58. Εστιάζοντας στον απαιτούμενο μορφότυπο των παρεχομένων πληροφοριών, οι πληροφορίες που απευθύνονται προσωπικά στον πελάτη θα πρέπει να δίδονται σε ένα ηλεκτρονικό έγγραφο η μορφή του οποίου εγγυάται την ακριβή αναπαραγωγή των εν λόγω πληροφοριών. Χωρίς να επιθυμώ να προδικάσω πιθανές τεχνικές λύσεις, τούτο θα μπορούσε να διασφαλιστεί μέσω της χρήσεως ενός ηλεκτρονικού μορφοτύπου ο οποίος, κατ' αρχήν, δεν θα επιδέχεται αλλοιώσεις και θα εγγυάται έτσι έναν εύλογο βαθμό αυθεντικότητας των πληροφοριών, σε περίπτωση που, μελλοντικώς, χρειαστεί να τις επικαλεστεί ο πελάτης.

59. Δεδομένου ότι, στη δεύτερη υποθετική περίπτωση, η θυρίδα αποτελεί το κανάλι για τη διαβίβαση των εγγράφων και όχι, αυτή καθ' εαυτήν, εργαλείο αποθηκεύσεως, τα ηλεκτρονικά έγγραφα θα πρέπει να μπορούν να αποθηκεύονται ξεχωριστά κατά τρόπον ο οποίος θα επιτρέπει στον χρήστη να «τηλεφορτώσει» (κατεβάσει) και/ή να εκτυπώσει το έγγραφο. Πράγματι, δεδομένης της εννοιολογικής διακρίσεως της θυρίδας, αφενός, ως πύλης και, αφετέρου, ως αποθηκευτικού μέσου, η απαίτηση να παρέχεται δυνατότητα αποθηκεύσεως σημαίνει, σε αυτή την υποθετική περίπτωση, ότι η θυρίδα θα πρέπει να επιστά την προσοχή του πελάτη, μέσω ενός φιλικού προς τον χρήστη περιβάλλοντος, στις πληροφορίες που μεταφέρονται διαμέσου της και στις δυνατότητες αποθηκεύσεως αυτών των πληροφοριών. Όπως υπογράμμισε το Δικαστήριο της ΕΖΕΣ, [το περιβάλλον αυτό] θα πρέπει «να έχει τέτοια χαρακτηριστικά ώστε να είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα οδηγήσουν τον καταναλωτή είτε στην άμεση διαφύλαξη των πληροφοριών σε έντυπη μορφή είτε στην αποθήκευσή τους σε άλλο σταθερό μέσο»²⁵.

60. Εφόσον οι κρίσιμες πληροφορίες έχουν διαβιβαστεί με τη μορφή ηλεκτρονικού εγγράφου το οποίο είναι, από μόνο του, «σταθερό μέσο», η δυνατότητα είτε της αποθηκεύσεως του ηλεκτρονικού εγγράφου στον προσωπικό σκληρό δίσκο είτε της διατηρήσεως της εκτυπώσεώς του στο προσωπικό αρχείο του πελάτη θα πληροί, κατ' αρχήν, το χρονικό κριτήριο της προσβασιμότητας στις αποθηκευμένες πληροφορίες. Επιβάλλεται ωστόσο να υπογραμμιστεί ότι δημιουργώντας μια «θυρίδα», ο πάροχος των υπηρεσιών πληρωμών δίνει την αίσθηση δημιουργίας ενός ανεξάρτητου χώρου αποθηκεύσεως συγκεκριμένης χωρητικότητας για τον καταναλωτή. Τούτο σημαίνει ότι η πρόσβαση στα μηνύματα υπό τη μορφή ηλεκτρονικών εγγράφων στην ίδια τη θυρίδα θα πρέπει να παρέχεται για χρονικό διάστημα ικανό να εξυπηρετήσει τους σκοπούς για τους οποίους δίδονται οι πληροφορίες, εκτός και αν καθίσταται απολύτως σαφές στον πελάτη ότι το ηλεκτρονικό έγγραφο μπορεί μόνο προσωρινά να παραμείνει αποθηκευμένο στη θυρίδα του συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής και ότι μετά από ένα ρητώς προβλεπόμενο εύλογο χρονικό διάστημα, πρόκειται να διαγραφεί.

61. Έτσι, κατά την άποψή μου, η απαίτηση παροχής των πληροφοριών σε «σταθερό μέσο», υπό την έννοια του άρθρου 4, σημείο 25, της οδηγίας 2007/64, πληρούται αν οι πληροφορίες αυτές δίδονται στους πελάτες υπό έναν ευκόλως προσβάσιμο και ασφαλή μορφότυπο μέσω ηλεκτρονικής θυρίδας και ο πελάτης μπορεί αυτοβούλως να αποφασίσει με ποιον τρόπο θα τις διαχειριστεί. Συγκρίνοντας την κατάσταση αυτή με το ταχυδρομείο, είναι ουσιαστικά ακριβώς η ίδια περίπτωση με την παράδοση ενός «γράμματος» σε έναν πελάτη. Το τι ακριβώς θα κάνει ο κάθε μεμονωμένος πελάτης με αυτό –αν δηλαδή θα το αποθηκεύσει ή θα το πετάξει– εναπόκειται, αποκλειστικά και μόνο, στον ίδιο.

62. Σημειωτέον, τέλος, ότι οι δύο προαναφερθείσες υποθετικές περιπτώσεις δεν αποκλείουν η μία την άλλη. Βεβαίως, κατά την άποψή μου, προκειμένου να πληρούνται οι απαιτήσεις περί επικοινωνίας μέσω «σταθερού μέσου», θα πρέπει να συντρέχει τουλάχιστον μία από τις δύο υποθετικές περιπτώσεις. Ωστόσο, υπάρχει επίσης το ενδεχόμενο συνδυασμού των τεχνικών χαρακτηριστικών αμφοτέρων των υποθετικών περιπτώσεων. Για παράδειγμα, ένα σύστημα ηλεκτρονικής τραπεζικής το οποίο εγγυάται στους χρήστες των υπηρεσιών τον έλεγχο επί των θυρίδων τους και δεν επιτρέπει στον πάροχο των υπηρεσιών να τροποποιεί μονομερώς ή να διαγράφει το περιεχόμενο των θυρίδων,

25 — Απόφαση του Δικαστηρίου της ΕΖΕΣ της 27ης Ιανουαρίου 2010 (E-4/09, EFTA Court Report 2010, σ. 86, σκέψεις 64 και 65).

θα μπορούσε να λειτουργεί παράλληλα και ως πύλη μέσω της οποίας οι κρίσιμες πληροφορίες παραδίδονται με ηλεκτρονικά έγγραφα υπό μορφότυπο που όχι μόνο να διασφαλίζει ότι αυτές δεν θα επιδέχονται αλλοιώσεις και θα είναι αποθηκεύσιμες, αλλά και να παρέχει στον χρήστη τη δυνατότητα να διαφυλάξει τα έγγραφα μέσω της εκτυπώσεως ή της τηλεφορτώσεως (κατεβάσματος) τους.

63. Κατόπιν των ανωτέρω, φρονώ ότι το άρθρο 44, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 41, παράγραφος 1 και το άρθρο 4, παράγραφος 25, της οδηγίας 2007/64, πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι πληροφορίες οι οποίες διαβιβάζονται από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών σε θυρίδα συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής του πελάτη συνιστούν πληροφορίες σε «σταθερό μέσο», υπό την προϋπόθεση ότι η θυρίδα του συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής παρέχει στον χρήστη των υπηρεσιών πληρωμής τη δυνατότητα να αποθηκεύει τις πληροφορίες που του απευθύνονται προσωπικά κατά τρόπο ώστε να καθίστανται προσβάσιμες προς ενδεχόμενη μελλοντική χρήση για επαρκές χρονικό διάστημα ανάλογα με τους σκοπούς που εξυπηρετούν οι πληροφορίες. Επιπλέον, η θυρίδα θα πρέπει να επιτρέπει την ακριβή αναπαραγωγή των αποθηκευμένων πληροφοριών, αποκλείοντας συνεπώς τον πάροχο των υπηρεσιών πληρωμών από κάθε δυνατότητα προσβάσεως, τροποποίησης ή διαγραφής τους. Μια θυρίδα συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής μπορεί επίσης να αποτελεί τον κατάλληλο δίαυλο για τη διαβίβαση πληροφοριών υπό τη μορφή ηλεκτρονικών εγγράφων, εφόσον, αφενός, αυτά καθ' εαυτά τα έγγραφα πληρούν τις απαιτήσεις για να θεωρούνται «σταθερά μέσα» και, αφετέρου, το οικείο σύστημα παρακινεί τον χρήστη να προβεί στην ηλεκτρονική αποθήκευση και/ή στην εκτύπωση των εν λόγω εγγράφων μέσω μιας εύκολα προσβάσιμης λειτουργίας.

2. Πληροφορίες οι οποίες «παρέχονται» ή «τίθενται στη διάθεση» του χρήστη

64. Ακόμη και στην περίπτωση όπου το εθνικό δικαστήριο αποφανθεί ότι η επίμαχη εν προκειμένω θυρίδα ηλεκτρονικής τραπεζικής ή οι πληροφορίες που παραδίδονται σε αυτήν πληρούν τις προϋποθέσεις ώστε να θεωρηθούν «σταθερά μέσα», και πάλι θα πρέπει να διευκρινιστεί κατά πόσον πληροφορίες οι οποίες αφορούν «γνωστοποιήσεις τροποποιήσεων» μπορεί να γίνει δεκτό ότι «παρέχονται» υπό την έννοια του άρθρου 41, παράγραφος 1, της οδηγίας 2007/64.

65. Όπως προεκτέθηκε στο σημείο 25 των προτάσεών μου, η οδηγία 2007/64 θεσπίζει δύο διαφορετικά επίπεδα επικοινωνίας με διαφορετικές μεταξύ τους απαιτήσεις.

66. Όπως ορθώς υπογράμμισε η Ιταλική Κυβέρνηση με τις γραπτές της παρατηρήσεις, η διαφορετική ορολογία που χρησιμοποιείται στα άρθρα 36 έως 37 (πληροφορίες οι οποίες «τίθενται στη διάθεση» του χρήστη) σε αντίθεση προς τα άρθρα 41 έως 42 (πληροφορίες οι οποίες «παρέχονται» στον χρήστη), της οδηγίας 2007/64, αποτυπώνει δύο διαφορετικά επίπεδα προδιαγραφών για τη διαβίβαση των πληροφοριών στους χρήστες των υπηρεσιών πληρωμών. Στα σημεία της οδηγίας όπου χρησιμοποιείται το ρήμα «παρέχω», φρονώ ότι γίνεται λόγος για ενισχυμένη υποχρέωση ενημερώσεως.

67. Πληροφορίες σχετικά με τις τροποποιήσεις των συμβατικών όρων συμβάσεως-πλαισίου, οι οποίες αποτελούν το αντικείμενο της προκειμένης υποθέσεως, διέπονται από το άρθρο 44, παράγραφος 1, της οδηγίας 2007/64. Στην πρώτη περίοδό της, η εν λόγω διάταξη αναφέρει ότι κάθε τροποποίηση σε σύμβαση-πλαίσιο, καθώς και στις πληροφορίες και τους όρους κατά την έννοια του άρθρου 42, προτείνονται από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών σύμφωνα με τις απαιτήσεις του άρθρου 41, παράγραφος 1, και τουλάχιστον δύο μήνες πριν από την ημερομηνία της προτεινόμενης ενάρξεως ισχύος. Οι σχετικές πληροφορίες πρέπει να «παρέχονται» υπό την έννοια του άρθρου 41, παράγραφος 1, της οδηγίας.

68. Η αιτιολογική σκέψη 27 της οδηγίας 2007/64 προσφέρει χρήσιμες ερμηνευτικές διευκρινίσεις όσον αφορά τους όρους «παρέχονται» και «τίθενται στη διάθεση». Σύμφωνα με αυτή την αιτιολογική σκέψη, οι πληροφορίες «παρέχονται» εφόσον «[...] κοινοποιούνται όντως από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών την κατάλληλη στιγμή [...] χωρίς περαιτέρω όχληση εκ μέρους του χρήστη των υπηρεσιών πληρωμών».

69. Όταν οι πληροφορίες «τίθενται στη διάθεση» του χρήστη, είναι αυτός που αναλαμβάνει την πρωτοβουλία ζητώντας τις πληροφορίες από τον πάροχο των υπηρεσιών πληρωμών. Στην αιτιολογική σκέψη 27 της οδηγίας 2007/64 δίνονται τα ακόλουθα παραδείγματα περιπτώσεων όπου οι πληροφορίες «τίθενται στη διάθεση» του χρήστη: υποβολή ρητού αιτήματος στον πάροχο των υπηρεσιών πληρωμών, *σύνδεση με θυρίδα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου τραπεζικού λογαριασμού* ή η εισαγωγή τραπεζικής κάρτας στον εκτυπωτή αντιγράφων κινήσεως λογαριασμού. Επομένως, η έννοια «τίθενται στη διάθεση» συνεπάγεται έναν πιο δραστήριο ρόλο του χρήστη των υπηρεσιών πληρωμών, ο οποίος θα πρέπει να προσεγγίσει τον πάροχο των υπηρεσιών προκειμένου να λάβει τις σχετικές πληροφορίες.

70. Το γεγονός ότι η αιτιολογική σκέψη 27 αναφέρει τη «σύνδεση με θυρίδα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου τραπεζικού λογαριασμού» ως παράδειγμα του πότε οι πληροφορίες «τίθενται στη διάθεση» του χρήστη δεν αντιβαίνει, σε αντίθεση προς τη σχετική διαπίστωση του αιτούντος δικαστηρίου, στην αιτιολογική σκέψη 24 της ίδιας οδηγίας, όπου σημειώνεται ότι οι ιστοσελίδες του διαδικτύου ενδέχεται να συνιστούν «σταθερά μέσα». Το ότι μια θυρίδα συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής ενδέχεται να πληροί τις προϋποθέσεις για να θεωρηθεί «σταθερό μέσο» δεν σημαίνει αυτομάτως ότι οι οικείες πληροφορίες «παρέχονται» από την τράπεζα στον πελάτη. Όπως εξήγησα ήδη, στα σημεία 23 έως 26 των προτάσεών μου, το υποστηρικτικό μέσο με το οποίο δίδονται οι πληροφορίες δεν ταυτίζεται με τον τρόπο διαβίβασης των πληροφοριών.

71. Η μνεία της «θυρίδας ηλεκτρονικού ταχυδρομείου τραπεζικού λογαριασμού» μεταξύ των παραδειγμάτων περιπτώσεων στις οποίες οι πληροφορίες «τίθενται στη διάθεση» του χρήστη στην αιτιολογική σκέψη 27 της οδηγίας, οφείλεται, ακριβώς, στα ειδικά χαρακτηριστικά που έχει η επικοινωνία μέσω συστημάτων ηλεκτρονικής τραπεζικής.

72. Κατά την άποψη της BAWAG (καθώς και κατά την εκτίμηση του αιτούντος δικαστηρίου), το κρίσιμο στοιχείο είναι το ποιος ανέλαβε την πρωτοβουλία για την κοινοποίηση των πληροφοριών. Βάσει αυτής της συλλογιστικής, άπαξ ο πάροχος των υπηρεσιών πληρωμών αναλάβει την πρωτοβουλία να διαβιβάσει τις πληροφορίες μέσω της θυρίδας του συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής στον πελάτη, οι πληροφορίες αυτές θα πρέπει να θεωρηθεί ότι «παρέχονται» υπό την έννοια του άρθρου 41, παράγραφος 1, της οδηγίας 2007/64.

73. Δεν συμφωνώ με την άποψη αυτή. Κατά τη γνώμη μου, η ανάληψη της αρχικής πρωτοβουλίας δεν αποτελεί ούτε τον μοναδικό ούτε τον καθοριστικό παράγοντα προκειμένου να διαπιστωθεί αν οι πληροφορίες «παρέχονται» ή απλώς «τίθενται στη διάθεση» του χρήστη. Ακόμη σημαντικότερη είναι η αποτελεσματική διαβίβαση των πληροφοριών. Οι πληροφορίες θα πρέπει να εξέλθουν από το πεδίο δράσεως του παρόχου των υπηρεσιών προκειμένου να εισέλθουν στη σφαίρα γνώσεως του χρήστη. Κατά συνέπεια, ακόμη και αν η πρωτοβουλία διαβίβασης των πληροφοριών μέσω μιας εσωτερικής χρήσεως θυρίδας συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής ενδέχεται να ανήκει στον πάροχο των υπηρεσιών πληρωμών, εντούτοις, αυτός ο δίαυλος, από μόνος του, δεν εξασφαλίζει οπωσδήποτε ότι οι πληροφορίες έχουν εισέλθει ουσιαστικά στη σφαίρα του πελάτη, ώστε αυτός να έχει επίγνωση της υπάρξεώς τους.

74. Ανατρέχοντας στον παραλληλισμό που χρησιμοποίησα ήδη σε σχέση με τον «προ-εικονικό κόσμο», μια θυρίδα συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής την οποία διαχειρίζεται ο πάροχος των υπηρεσιών ομοιάζει σε μεγάλο βαθμό με γραμματοκιβώτιο σε ταχυδρομείο ή με προσωπική θυρίδα ασφαλείας εντός των εγκαταστάσεων μιας τράπεζας. Ελλείπει οποιασδήποτε γνωστοποίησης ή ειδοποίησης, είναι μάλλον σαφές ότι τα γράμματα τα οποία θα τοποθετούνταν σε μια τέτοια θυρίδα και θα απευθύνονταν προσωπικά στον πελάτη, δεν θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι εισήλθαν στη σφαίρα γνώσεώς του.

75. Συμφωνώ με την Πολωνική Κυβέρνηση ότι οι προσωπικοί λογαριασμοί ηλεκτρονικού ταχυδρομείου πρέπει να διακρίνονται από τις εσωτερικής χρήσεως θυρίδες ηλεκτρονικής τραπεζικής. Στις μέρες μας, ο λογαριασμός ηλεκτρονικού ταχυδρομείου συνιστά συνήθη και τακτικό τρόπο επικοινωνίας και αποτελεί τμήμα της καθημερινότητας των περισσότερων καταναλωτών. Αντιθέτως, ακόμη και αν, υπό ορισμένες επιφυλάξεις, μια θυρίδα συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής μπορούσε να εξομοιωθεί από τεχνικής απόψεως με λογαριασμό ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, αυτή δεν συνιστά τακτικά χρησιμοποιούμενο εργαλείο για τη γενική και καθημερινή επικοινωνία των καταναλωτών. Είναι ένα περιβάλλον που προσιδιάζει στη σχέση τους με μια συγκεκριμένη οντότητα (ήτοι, στην προκειμένη περίπτωση μια τράπεζα) εντός του ειδικού πλαισίου των τραπεζικών τους δραστηριοτήτων. Κατά κανόνα, δεν επιτρέπει τη γενική επικοινωνία με τρίτους. Εξάλλου, από λογικής απόψεως, δεν μπορεί να αναμένεται ευλόγως ότι οι καταναλωτές θα παρακολουθούν καθημερινώς τα διαρκώς αυξανόμενα συστήματα ηλεκτρονικής επικοινωνίας τους με κάθε πάροχο υπηρεσιών στο πλαίσιο των πολυσχιδών συμβατικών τους σχέσεων.

76. Συνεπώς, πληροφορίες οι οποίες παραδίδονται σε θυρίδα ενός συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής, ακόμη και κατόπιν πρωτοβουλίας του παρόχου των υπηρεσιών πληρωμών, δεν εξέρχονται από τη σφαίρα επιρροής της τράπεζας ώστε να εισέλθουν στο πεδίο των συνήθων εργαλείων επικοινωνίας που χρησιμοποιούν οι πελάτες στην καθημερινότητά τους. Υπ' αυτήν την έννοια, οι εν λόγω πληροφορίες δεν «παρέχονται».

77. Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο στην περίπτωση όπου ο καταναλωτής, εφόσον έχει ενημερωθεί σύμφωνα με τη δεύτερη περίοδο του άρθρου 44, παράγραφος 1 (όταν κάτι τέτοιο έχει συμφωνηθεί, δυνάμει του άρθρου 42, παράγραφος 6, στοιχείο α', της οδηγίας), θεωρείται ότι έχει αποδεχθεί τις τροποποιήσεις των συμβατικών όρων συμβάσεως-πλαισίου αν δεν γνωστοποιήσει στον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών ότι δεν τις αποδέχεται πριν την προτεινόμενη ημερομηνία ενάρξεως ισχύος τους. Όπως υποστηρίζει η Πολωνική Κυβέρνηση, αν τέτοιου είδους πληροφορίες γνωστοποιούνται μόνο μέσω θυρίδας εντός του συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής, είναι δυνατόν, αν όχι πολύ πιθανόν, οι πελάτες να μην λάβουν γνώση του γεγονότος ότι υπάρχουν νέες σημαντικές πληροφορίες οι οποίες τους αφορούν.

78. Ωστόσο, χάριν πληρότητας, επιβάλλεται να σημειωθεί ότι είναι εφικτό να χρησιμοποιηθούν άλλες τεχνικές λύσεις προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι πληροφορίες «παρέχονται» κατά τρόπο ουσιαστικό από τους παρόχους υπηρεσιών πληρωμών προς τους χρήστες τους.

79. Κατά την άποψή μου, η «παροχή» των πληροφοριών μπορεί να προκύψει ως αποτέλεσμα μιας διαδικασίας «δύο ταχυτήτων». Θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένα σύστημα το οποίο να διασφαλίζει ότι στον ιδιωτικό λογαριασμό ηλεκτρονικής αλληλογραφίας του πελάτη αποστέλλεται μια ειδοποίηση ή μια ενημέρωση (ή ένα γραπτό μήνυμα στο κινητό του τηλέφωνο ή ακόμη και μια απλή ενημερωτική επιστολή), και να του γνωστοποιεί ότι στη θυρίδα του συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής υπάρχουν νέα μηνύματα. Η διαδικασία αυτή, κατά την άποψή μου, θα αποτελούσε επαρκές συμπλήρωμα προς τις πληροφορίες που έχουν κοινοποιηθεί μέσω της θυρίδας ηλεκτρονικής τραπεζικής σε σταθερό μέσο ώστε να συντρέχει «παροχή» των πληροφοριών. Μια τεχνική λύση αυτού του είδους μπορεί να διασφαλίσει την αποτελεσματική παροχή των πληροφοριών στον χρήστη των υπηρεσιών πληρωμών και, παράλληλα, να διατηρήσει τα πλεονεκτήματα του συστήματος της θυρίδας ηλεκτρονικής τραπεζικής, όπως η απόδειξη παραλαβής των πληροφοριών.

80. Εκτιμώ ότι η προσέγγιση αυτή δεν είναι αντίθετη προς τις διαπιστώσεις στις οποίες κατέληξε το Δικαστήριο με την απόφαση *Content Services*. Είναι αληθές ότι, στην υπόθεση εκείνη, το Δικαστήριο έκρινε ότι, όταν η πρόσβαση στις ευρισκόμενες στην ιστοσελίδα του πωλητή πληροφορίες είναι δυνατή μόνο μέσω συνδέσμου διαβιβαζόμενου στον καταναλωτή με ηλεκτρονικό μήνυμα, οι πληροφορίες αυτές ούτε έχουν «δοθεί» στον καταναλωτή αυτόν ούτε έχουν «ληφθεί» από τον ίδιο, κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/7²⁶. Ωστόσο, όχι μόνον το αντικείμενο της οδηγίας 97/7 είναι διαφορετικό από αυτό της οδηγίας 2007/64, αλλά και το γράμμα των σχετικών διατάξεων σε καθεμία από τις πράξεις αυτές δεν φαίνεται να ακολουθεί το ίδιο μοτίβο²⁷. Επιπλέον, οι περιστάσεις της υποθέσεως *Content Services*, όπου οι εκεί επίμαχες πληροφορίες αποστέλλονταν απλώς και μόνον μέσω ενός συνδέσμου σε μια ιστοσελίδα και δεν πληρούσαν τις προϋποθέσεις για να γίνει δεκτό ότι περιείχονταν σε «σταθερό μέσο», ήταν επίσης θεμελιωδώς διαφορετικές από τις περιστάσεις της προκειμένης υποθέσεως²⁸.

81. Συντάσσομαι με το αιτούν δικαστήριο ότι ο αριθμός των κλικ (του ποντικιού) που απαιτούνται προκειμένου να αποκτηθεί πρόσβαση στις κρίσιμες πληροφορίες δεν είναι δυνατό να καθορίζει κατά πόσον οι πληροφορίες αυτές «παρέχονται» ή όχι. Σε τελική ανάλυση, όσον αφορά τις περιπτώσεις συμβάσεως-πλαισίου υπό την έννοια της οδηγίας 2007/64, υπάρχει μια συμφωνία μεταξύ του πελάτη και της τράπεζας ότι η επικοινωνία θα διενεργείται μέσω της θυρίδας του συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής. Το να απαιτείται από τον πελάτη να κάνει κλικ αρκετές φορές ή ακόμη και να πληκτρολογήσει το όνομα και τον κωδικό χρήστη, είναι ενέργειες οι οποίες δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι υπερβαίνουν τα αναμενόμενα από τους πελάτες προκειμένου να καταστεί δυνατή η παραλαβή των πληροφοριών που τους έχουν αποσταλεί.

82. Τέλος, η Επιτροπή προέβλεπε το επιχείρημα ότι, στο μέτρο που ο χρήστης των υπηρεσιών πληρωμών έχει συμφωνήσει να λαμβάνει πληροφορίες μέσω της θυρίδας του συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής, τα στάδια τα οποία απαιτούνται προκειμένου να εισέλθει σε αυτή τη θυρίδα δεν θα πρέπει να εξομοιώνονται με πρωτοβουλία του πελάτη. Αν ευδοκίμωσε το συγκεκριμένο επιχείρημα, οι συνέπειες θα ήταν δύο: πρώτον, κάθε επικοινωνία μέσω της εσωτερικής θυρίδας θα έπρεπε να θεωρηθεί «παροχή» πληροφοριών. Δεύτερον, υπογράφοντας μια συμφωνία χρήσεως ηλεκτρονικής τραπεζικής, οι καταναλωτές, ουσιαστικά, θα ήταν ελεύθεροι να «αποποιηθούν» συμβατικώς της προστασίας που παρέχεται από την οδηγία 2007/64.

83. Κατά τη γνώμη μου, το επιχείρημα αυτό πρέπει να απορριφθεί.

84. Όπως αναφέρεται στην αιτιολογική σκέψη 20 της οδηγίας 2007/64, καταναλωτές και επιχειρήσεις δεν βρίσκονται στην ίδια θέση και δεν χρειάζονται τον ίδιο βαθμό προστασίας. Αναγνωρίζοντας την πραγματικότητα των εγγενώς άνισων διαπραγματευτικών θέσεων, η εν λόγω αιτιολογική σκέψη σημειώνει στη συνέχεια ότι είναι σημαντικό να διασφαλίζονται τα δικαιώματα των καταναλωτών με διατάξεις από τις οποίες δεν επιτρέπεται παρέκκλιση με συμβάσεις²⁹. Χωρίς να επιθυμώ να επιδείξω πατερναλιστική διάθεση έναντι των καταναλωτών, στην πραγματικότητα, αυτή ακριβώς είναι η ουσία της νομοθεσίας για την προστασία των καταναλωτών.

85. Ασφαλώς, όπως συνάγεται από το άρθρο 42, παράγραφος 4, στοιχείο α', της οδηγίας, τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν να συμφωνήσουν ποια θα είναι τα μέσα επικοινωνίας για τη διαβίβαση των πληροφοριών ή των ειδοποιήσεων. Συναφώς, στην αιτιολογική σκέψη 24 επισημαίνεται ότι «[...] ο τρόπος παροχής εκ των υστέρων πληροφόρησης σχετικά με τις εκτελεσθείσες πράξεις πληρωμών

26 — Απόφαση της 5ης Ιουλίου 2012, *Content Services* (C-49/11, EU:C:2012:419, σκέψη 37).

27 — Στις διάφορες γλωσσικές αποδόσεις του άρθρου 5, παράγραφος 1, και του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/7 χρησιμοποιούνται διαφορετικοί όροι σε σχέση με το γράμμα των διατάξεων του άρθρου 41, παράγραφος 1, και του άρθρου 36, παράγραφος 1, της οδηγίας 2007/64. Βλ. απόφαση της 5ης Ιουλίου 2012, *Content Services* (C-49/11, EU:C:2012:419, σκέψη 35).

28 — Βλ. απόφαση της 5ης Ιουλίου 2012, *Content Services* (C 49/11, EU:C:2012:419, σκέψη 46).

29 — Πάντως, στη συνέχεια της ίδιας αιτιολογικής σκέψεως σημειώνεται ότι είναι λογικό να μην ισχύει το ίδιο στις συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων και οργανώσεων. Ωστόσο, τα κράτη μέλη θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να ορίζουν ότι οι πολύ μικρές επιχειρήσεις θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο όπως και οι καταναλωτές.

θα πρέπει να μπορεί να συμφωνείται στη σύμβαση-πλαίσιο μεταξύ του παρόχου υπηρεσιών πληρωμών και του χρήστη υπηρεσιών πληρωμών, π.χ., είναι δυνατόν να συμφωνείται ότι, στις τραπεζικές εργασίες μέσω του Διαδικτύου, όλες οι πληροφορίες για το λογαριασμό πληρωμών παρέχονται σε απευθείας σύνδεση (on-line)». Ωστόσο, αυτή η επισήμανση, η οποία αφορά τον «τρόπο παροχής εκ των υστέρων πληροφόρησης σχετικά με εκτελεσθείσες πράξεις πληρωμών» δεν επηρεάζει ούτε τις προβλεπόμενες από το άρθρο 41, παράγραφος 1, απαιτήσεις σχετικά με την προηγούμενη γενική ενημέρωση, ούτε τις υποχρεώσεις ενημερώσεως που συνδέονται με τροποποιήσεις των συμβατικών όρων συμβάσεως-πλαίσιο, κατά το άρθρο 44 της οδηγίας 2007/64.

86. Εξάλλου, οι παρεκκλίσεις από τις υποχρεώσεις πληροφόρησης δυνάμει του τίτλου III της οδηγίας 2007/64 προβλέπονται ρητώς από το άρθρο 34. Σύμφωνα με τον τίτλο της, η εν λόγω διάταξη αφορά μόνο τα μέσα πληρωμών μικρής αξίας και το ηλεκτρονικό χρήμα. Κατά το άρθρο 34, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας, παρέκκλιση από τις απαιτήσεις πληροφόρησης του άρθρου 44 κατόπιν συμφωνίας επιτρέπεται μόνον όσον αφορά το συγκεκριμένο πλαίσιο³⁰. Εξάλλου, οι πληροφορίες που πρέπει να παρασχεθούν σε σχέση με τροποποιήσεις συμβάσεως-πλαίσιο δυνάμει του άρθρου 44, παράγραφος 1, δεν επιτρέπεται να τροποποιούνται κατόπιν συμφωνίας, όπως συμβαίνει όσον αφορά τις τροποποιήσεις που αφορούν τα επιτόκια ή τις συναλλαγματικές ισοτιμίες, υπό την επιφύλαξη του ειδικού καθεστώτος που προβλέπει το άρθρο 44, παράγραφος 2, της οδηγίας 2007/64.

87. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω παρατηρήσεων, είμαι της γνώμης ότι το άρθρο 44, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 41, παράγραφος 1, της οδηγίας 2007/64, πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι πληροφορίες οι οποίες αφορούν τροποποιήσεις συμβάσεως-πλαίσιο και διαβιβάζονται από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών αποκλειστικά και μόνο μέσω θυρίδας συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής δεν «παρέχονται», υπό την έννοια του άρθρου 41, παράγραφος 1, της ως άνω οδηγίας, αλλά απλώς «τίθενται στη διάθεση» του χρήστη των υπηρεσιών πληρωμών.

V – Πρόταση

88. Κατόπιν τούτου, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα ερωτήματα που του υπέβαλε το Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο της Αυστρίας), ως ακολούθως:

1) Το άρθρο 44, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 41, παράγραφος 1 και το άρθρο 4, παράγραφος 25, της οδηγίας 2007/64/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Νοεμβρίου 2007, για τις υπηρεσίες πληρωμών στην εσωτερική αγορά, την τροποποίηση των οδηγιών 97/7/EK, 2002/65/EK, 2005/60/EK και 2006/48/EK, και την κατάργηση της οδηγίας 97/5/EK, πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι πληροφορίες οι οποίες διαβιβάζονται από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών σε θυρίδα συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής του πελάτη συνιστούν πληροφορίες σε «σταθερό μέσο», υπό την προϋπόθεση ότι η θυρίδα του συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής παρέχει στον χρήστη των υπηρεσιών πληρωμής τη δυνατότητα να αποθηκεύει τις πληροφορίες που του απευθύνονται προσωπικά κατά τρόπο ώστε να καθίστανται προσβάσιμες προς ενδεχόμενη μελλοντική χρήση για επαρκές χρονικό διάστημα ανάλογα με τους σκοπούς που εξυπηρετούν οι πληροφορίες. Επιπλέον, η θυρίδα θα πρέπει να επιτρέπει την ακριβή αναπαραγωγή των αποθηκευμένων πληροφοριών, αποκλείοντας συνεπώς τον πάροχο των υπηρεσιών πληρωμών από κάθε δυνατότητα προσβάσεως, τροποποιήσεως ή διαγραφής τους. Μια θυρίδα συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής μπορεί επίσης να αποτελεί τον κατάλληλο δίαυλο για τη διαβίβαση πληροφοριών υπό τη μορφή ηλεκτρονικών εγγράφων, εφόσον, αφενός, αυτά

30 — Σύμφωνα με την εν λόγω διάταξη, παρεκκλίσεις δικαιολογούνται αποκλειστικά σε σχέση με «[...] επιμέρους πράξεις πληρωμής που δεν υπερβαίνουν τα 30 ευρώ ή είτε έχουν όριο δαπανών 150 ευρώ είτε αποθηκεύουν χρηματικά ποσά που δεν υπερβαίνουν ποτέ τα 150 ευρώ». Τα όρια αυτά μπορούν να μειωθούν ή να διπλασιαστούν για τις εθνικές πράξεις πληρωμών και τα προπληρωμένα μέσα πληρωμών, σύμφωνα με το άρθρο 34, παράγραφος 2.

καθ' εαυτά τα έγγραφα πληρούν τις απαιτήσεις για να θεωρούνται «σταθερά μέσα» και, αφετέρου, το οικείο σύστημα παρακινεί τον χρήστη να προβεί στην ηλεκτρονική αποθήκευση και/ή στην εκτύπωση των εν λόγω εγγράφων μέσω μιας εύκολα προσβάσιμης λειτουργίας.

- 2) Το άρθρο 44, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 41, παράγραφος 1, της οδηγίας 2007/64, πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι πληροφορίες οι οποίες αφορούν τροποποιήσεις συμβάσεως-πλαισίου και διαβιβάζονται από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών αποκλειστικά και μόνο μέσω θυρίδας συστήματος ηλεκτρονικής τραπεζικής δεν «παρέχονται», υπό την έννοια του άρθρου 41, παράγραφος 1, της ως άνω οδηγίας, αλλά απλώς «τίθενται στη διάθεση» του χρήστη των υπηρεσιών πληρωμών.